

Kahantsova T.M.

postgraduate student

Alexander Dovzhenko Hlukhiv

National Pedagogical University

PROFESSIONAL PROGRAM OF THE LEADER OF THE PHYSICO-MATHEMATICAL FIELD OF THE AFFAIRS EDUCATION CHAIR*Каганцова Тетяна Миколаївна*

аспірантка Глухівського національного

педагогічного університету

імені Олександра Довженка

ПРОФЕСІОГРАМА КЕРІВНИКА ГУРТКА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО НАПРЯМУ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Summary. The article deals with the problem of developing a professional program of the head of a circle of physical and mathematical direction of the institution of extracurricular education, which allows to approach from the modern point of view the understanding of the pedagogical profession in the extracurricular, to clarify its role in the modern world. The scientific approaches and experience of designing the teacher's professional diagram as his ideal qualification model are analyzed. In accordance with the challenges of the present time, the structure of the professional profile of the head of the circle of physico-mathematical direction was developed and elemental analysis of the main components of its four components was carried out: psychological, pedagogical, subject and scientific research. The developed professional program reflects the skills, competencies and competencies of the head of the circle of physics and mathematics, gives an opportunity to clearly imagine what the teacher of an extracurricular institution should be.

Анотація. У статті розглядається проблема розробки професіограми керівника гуртка фізико-математичного напрямку закладу позашкільної освіти, що дозволяє з сучасної точки зору підійти до розуміння педагогічної професії в позашкільній, уточнити її роль в сучасному світі. Проаналізовано наукові підходи і досвід проектування професіограми педагога як його ідеальної кваліфікаційної моделі. У відповідності з викликами сучасності розроблено структуру професіограми керівника гуртка фізико-математичного напрямку та проведено поелементний аналіз основних компонентів чотирьох її складових: психологічної, педагогічної, предметної та науково-дослідницької. Розроблена професіограма відображає навички, вміння та компетенції керівника гуртка фізико-математичного напрямку, дає можливість чітко уявити, яким має бути педагог позашкільного закладу.

Keywords: *out-of-school teacher, head of the circle of physics and mathematics, institution of extracurricular education, professional program.*

Ключові слова: *педагог позашкільного закладу, керівник гуртка фізико-математичного напрямку, заклад позашкільної освіти (ЗПО), професіограма.*

Постановка проблеми. Останнім часом до позашкільної освіти висувуються додаткові вимоги щодо підготовки молоді до майбутньої діяльності, а саме вирішення життєвих викликів сучасного інформаційного суспільства. А отже, внаслідок постійних вимог роботодавців до працівників закладів позашкільної освіти (далі ЗПО) виникає потреба підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти та вже працюючих вчителів до майбутньої професійної діяльності в ЗПО. У зв'язку з цим, проблема розробки професіограми педагога ЗПО, тобто керівника гуртка, є безумовно актуальною. В межах нашого дослідження, питання стосується професіограми керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО.

Гурткові заняття фізико-математичного напрямку в науково-технічному та дослідницько-експериментальному відділах ЗПО – повноцінна ланка в системі неперервної фізико-математичної освіти, яка оперативніше, ніж школа, реагує на зміни у суспільстві, надає учнівській молоді широкі можливості для розвитку творчого потенціалу,

вільного самовизначення та самостійності кожного вихованця. В свою чергу, а керівники гуртків мають можливість творчо підходити до моделювання занять, активно впроваджуючи різноманітні можливості формування творчої активності вихованців. Але перш ніж розпочати роботу на посаді керівника гуртка ЗПО, виникає необхідність ознайомлення зі специфікою роботи в закладі, яка найкраще може бути окреслена саме у професіограмі керівника гуртка – педагога ЗПО.

Професіограми вчителя можна зустріти, як в роботах відомих вчених (В.Сластоніна, Є. Антипової, М. Болдирева та інших), так і працівників кадрової служби окремого закладу, методичної служби територіальних відділів освіти, окремих осіб. Стосовно ж професіограми керівника гуртка ЗПО, то існують поодинокі спроби її створення діловодами окремих ЗПО. Наш інтерес відносно професіограми керівника гуртка пов'язаний, насамперед з тим, що вона дозволяє з нової, сучасної точки зору підійти до розуміння й визначення такої педагогічної професії, як педагог

ЗПО, уточнити її роль в сучасному світі, донести важливість педагогічної професії до студентів і молодих фахівців, підкріпити їх мотивацію і прагнення знайти себе саме в професії педагога ЗПО, незважаючи на складності, які відчувають її представники в сучасному світі.

Стосовно педагогів фізико-математичного напрямку **аналіз останніх досліджень і публікацій** свідчить, що предметом фундаментальних досліджень були переважно окремі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізики та математики. При цьому, одним із важливих чинників, спрямованих на покращення якості їх підготовки є теоретичне обґрунтування та реалізація у практиці педагогічних вишів (далі ЗВО) цілісної концептуальної моделі (професіограми) вчителя, тобто працівника закладу загальної середньої освіти (далі ЗЗС).

Вітчизняні вчені-методисти постійно опікуються проблемами загально-професійної підготовки вчителя, розробкою й оновленням його кваліфікаційної моделі в рамках державних нормативних освітніх документів: вчителя фізики (П. Атаманчука, Л. Благодаренко, А. Касперського, О. Ляшенка, М. Мартинюка, М. Садового, В. Сергієнка, В. Сиротюка, В. Шарко, М. Шута та ін.), вчителя математики В. Андрущенко, Л. Герасіна, С. Гончаренко, А. Гурджій, В. Кремень, О. Ляшенко, Ю. Мальований, Н. Ничкало, В. Оржеховська, О. Савченко, Г. Терещук, М. Шкіль та ін.).

Виділення невирішених раніше частин дослідження. Питанню висвітлення змісту поняття «професіограма» присвячені праці Е. Зеєра, А. Мозоліна, О. Шквири, Д. Нікітаса та ін. Однак у науковій літературі недостатньо розкрито проблему теоретичних засад укладання професіограми керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО, що і обумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є дослідження та складання професіограми керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО, розкриття змісту поняття «професіограма», «професіограма вчителя», «професіограма керівника гуртка фізико-математичного спрямування ЗПО», визначення основних складових та структури професіограми.

Виклад основного матеріалу. У філософському словнику професіограму визначають, як науковий опис виду праці та необхідних професійних якостей, що може використовуватись у профорієнтації, підборі кадрів та ін. [4, с. 995].

Науковці О. Дубасенюк та О. Ілліна вважають, що професіограма повинна включати в себе свого роду паспорт спеціаліста, його кваліфікаційну характеристику, тобто визначити об'єм і науково обґрунтоване співвідношення громадськополітичних знань, а також програму педагогічних і методичних умінь і навичок [5, с. 312].

Існують різні тлумачення цього поняття, однак, на нашу думку, найточнішим є визначення

Л. Спіріна: «Професіограма загально-педагогічна – ідеальна абстрактна модель особистості вчителя, яка комплексно узагальнює (інтегрує) її найсуттєвіші якості, необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності, тобто для розв'язання освітньо-виховних завдань у будь-якій педагогічній системі (освітньому закладі)» [6, с. 7]. Іншими словами, професіограма є своєрідним еталоном, що містить сукупність науково обґрунтованих вимог до загально-педагогічних і спеціальних знань, умінь, навичок та особистісних якостей сучасного педагогічного працівника.

Питаннями створення професіограм переймалися такі вчені, як І. Зимня, Є. Холостов, П. Павленок, В. Крутецький та ін. Зокрема І. Зимня, розглядаючи проблему професіоналізму педагога, вважає, що при побудові професіограми необхідно враховувати три основні вимоги: *професійну компетентність, гуманістичну спрямованість і міжособистісні відносини*. За таких вимог, вона визначає термін «професіограма» як ідеальну модель «вчителя, викладача, класного керівника, педагога, зразок, еталон, в якій представлені основні якості особистості, якими повинен володіти вчитель: знання, вміння, навички для виконання професійних функцій» [2].

З точки зору психолога В.А. Крутецького, професіограма повинна мати більш розгалужену і конкретизовану структуру професіонально значущих якостей особистості та вмінь, які необхідно мати вчителю: *світогляд особистості* («виховує лише той, хто сам вихований»); *позитивне ставлення до педагогічної діяльності* («не може бути хорошим учителем той, хто байдуже ставиться до своєї роботи»); *педагогічні здібності; професійно-педагогічні знання, вміння та навички – знання в галузі предмета й технології навчання* [3, с. 322-333].

Метр гуманної педагогіки В.А. Сухомлинський виділяє чотири ознаки педагогічної культури вчителя, які необхідно включити до професіограми: *володіння академічними знаннями, необхідними і достатніми для того, щоб можна було звернутися до розуму й серця вихованця; регулярне вивчення й аналіз літератури* (педагогічної, психологічної, методичної тощо); *володіння знаннями про різні методи вивчення дитини; володіння мовною культурою* [7, с. 53-66].

Перші варіанти професіограм учителів фізики, математики, біології та ін. за результатами системних науково-методичних досліджень були розроблені у 70-ті роки ХХ ст. Загальноприйнятою стала така структура професіограми вчителя: 1) цілі й завдання викладання дисципліни у ЗЗС; 2) загально-педагогічні функції вчителя; 3) кваліфікаційна характеристика (сукупність знань, умінь і навичок молодого вчителя – випускника педагогічного ЗВО); 4) умови та шляхи, що забезпечують професійно-педагогічну спрямованість змісту й організації навчально-виховного процесу на відповідних факультетах

ЗВО. Так, зокрема, особливості професіограми вчителя фізики стало розкриття змісту його основних загальнопедагогічних функцій (інформаційної, розвивальної, орієнтаційної, мобілізаційної, конструктивної, комунікативної, організаційної, дослідницької) та визначення переліку кваліфікаційних вимог на рівні знань, умінь і навичок (природничо-наукові, методичні, організаційні) [1, с.15].

Сучасна педагогічна наука продовжує пошук ефективних та оптимальних шляхів цілеспрямованої і поетапної підготовки майбутніх учителів у різних педагогічних системах (освітніх закладах), з використанням різних технологій, передового педагогічного досвіду та добре налагодженою профорієнтаційною роботою. В свою чергу, важливою і необхідною умовою ефективної профорієнтаційної роботи є наявність науково обґрунтованих професіографічних матеріалів, тобто професіограм. Гострота цього питання визначається тим, що школа, професійні навчальні заклади не мають систематизованої професіографічної інформації про світ професій. Складність вирішення вказаного питання обумовлюється і тим, що світ професій є досить динамічним. Відсутність знань про психологічний зміст професій може мати негативні наслідки при виборі чи зміні професії, профілю навчання, працевлаштуванні. Як образно сказав психолог Т. Харрелл: «Опис роботи є серцем профорієнтації».

На нашу думку, професіограма – це ідеальна модель педагогічного працівника ЗПО, яка висвітлює якості особистості, знання, вміння та навички для виконання функцій керівника гуртка.

З метою залучити якомога більше майбутніх та діючих вчителів фізики й математики до роботи на посаді керівника гуртка в ЗПО, нами була здійснена спроба створення професіограми керівника гуртка фізико-математичного напрямку ЗПО. Її складові мало чим відрізняються від складових професіограми вчителя фізики чи математики, тільки мають деякі нюанси, враховуючи специфіку роботи в ЗПО (набір колективу гуртка серед учнівських колективів різних класів та різних шкіл, відсутність оцінок та обов'язковості відвідування). Виходячи з цього, керівник гуртка, повинен не тільки володіти глибокими предметними знаннями, а знаннями з психології, педагогіки, бути комунікабельним, інертним та володіти новітніми технологіями та методиками навчання й виховання. Тобто, головною й постійною вимогою, що висувається до керівника гуртка ЗПО, є наявність спеціальних знань у тій галузі, якій він навчає, широка ерудиція, педагогічна інтуїція, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури й моральності, професійне володіння різноманітними методами навчання й виховання учнів, любов до дітей, до педагогічної діяльності. Без будь-якого з перерахованих елементів успішна педагогічна робота в ЗПО неможлива вже на першому її етапі – етапі набору навчальної групи гуртка.

Отже, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна визначити складові професіограми сучасного керівника гуртка фізико-математичного напрямку ЗПО, що представлені на рисунку.

Професіографічна інформація змушує особистість «аналізувати» себе, «приміряти» себе до професії, проводити, таким чином, самоконсультацію відносно вибору професії, профілю професійного навчання, працевлаштування. З цією метою, необхідно

створити більш детальну професіограму керівника гуртка ЗПО За наступною схемою:

КЕРІВНИК ГУРТКА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО НАПРЯМУ ЗПО

1. Загальна характеристика професії.

Позашкільна освіта впродовж останніх років посіла вагоме місце в системі безперервної освіти й стала її невід'ємною ланкою як важлива складова, що відкриває безмежні можливості для реалізації європейського вибору України. Значущість позашкільної освіти в національній освіті визначають такі її принципи, як гуманізм, демократизм, єдність загальнолюдських і національних цінностей, безперервність, наступність, багатоукладність, варіативність, добровільність, практичне спрямування, співтворчість, духовність, індивідуальний підхід, масовість.

Мета позашкільної роботи полягає у створенні умов для розвитку й саморозвитку особистості дитини, розширення її світогляду, формування стійких інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, організації змістовного дозвілля тощо. Робота в умовах позашкільної освіти вимагає від педагогічних працівників усвідомлення мети, завдань, принципів, функцій, володіння формами і методами організації дозвілєвої діяльності дітей

Професійна компетентність керівника гуртка позашкільного навчального закладу складається із ключових, базових та спеціальних компетентностей. Ключові компетентності виявляються в здатності вирішувати професійні завдання та використовувати інформаційні, комунікативні, соціально-правові засади поведінки особистості в суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку професійної діяльності (уміння бачити особистість дитини в освітньому процесі, взаємодіяти з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу, орієнтувати навчально-виховний процес на виконання мети конкретного ступеня позашкільної освіти). Спеціальні компетентності відображають специфіку конкретної або надпредметної царини професійної діяльності (реалізація ключових та базових компетентностей в діяльності конкретного гуртка).

Серед основних характеристик компетентностей керівника гуртка можна назвати такі, як:

- здатність задовольняти індивідуальні та соціальні потреби;
- мати оперативні та мобільні знання та вміння застосовувати їх в конкретній ситуації;
- здатність ухвалювати оптимальні рішення в будь-якій ситуації;
- здатність співпрацювати з різними учасниками навчально-виховного процесу;
- мати комунікативні вміння; мати певні ціннісні орієнтири;
- здатність до самоаналізу та саморозвитку.

Якщо ж говорити про керівника гуртка фізико-математичного напрямку, то його компетентність відіграє велику роль у підготовці підростаючого

покоління, готових працювати в різноманітних галузях людської діяльності – техніки, природничих наук, комп'ютерних та інформаційних технологій, економіки, менеджменту, бізнесу і т.д. Це пояснюється тим, що роль фіз-мат-дисциплін в пізнанні закономірностей різних явищ природи та суспільства все більше зростає. Йде інтенсивний процес математизації знання, залучення математичного апарату до досліджень у царині природничих, гуманітарних та суспільних наук, що в свою чергу формує певний рівень математичної культури майбутніх студентів вишів, які є теперішніми вихованцями гуртків в позашкільному закладі. При цьому, рівень їх фізико-математичної підготовки під час гурткових занять повинен бути таким, щоб він зміг дозволити майбутнім студентам створити і впроваджувати технології, сама основа яких може бути невідомою під час теоретичних занять.

Модернізація системи освіти і поява нових освітніх орієнтирів не могли не торкнутися шкільної математичної освіти. Останнім часом серйозно змінюються уявлення про те, якою повинна бути фізико-математична підготовка в ЗЗС. Проведення гурткових занять фізико - математики напрямку в ЗПО давно вже перестало концентруватися навколо завдання формування предметних знань і умінь, тепер необхідно орієнтуватися на освітні результати зовсім іншого типу. На перший план виходять завдання формування інтелектуальної, дослідницької культури вихованців:

- здатності учня самостійно мислити,
- самому будувати траєкторію отримання знань,
- пізнавати ситуацію, що вимагає застосування математичних знань та фізичних законів, і ефективно діяти в ній,
- використовуючи набуті знання в якості особистого ресурсу.

Важливою метою гурткових занять фізико-математичного напрямку є розвиток відповідного мислення, інтуїції, творчих здібностей, необхідних для продовження освіти і для самостійної діяльності у застосуванні здобутих навиків в майбутній професії.

Це означає, що потрібно змінювати підхід до навчання фізики й математики, їх законів та закономірностей зі *знаннєвого* (тверде і міцне засвоєння зразків, методів і алгоритмів, засноване на запам'ятовуванні) на *діяльнісний* (освоєні способи діяльності та мислення дозволяють створювати, удосконалювати, застосовувати методи і алгоритми).

Одне з головних завдань – навчити вихованця вчитися, навчити самостійно здобувати знання – вирішується не в загальному плані, а саме на кожному занятті.

Гурткове заняття – це педагогічний твір, і тому він повинен відрізнятися цілісністю, взаємозв'язком частин, єдиною логікою

розгортання діяльності керівника гуртка та його вихованців

Для успішного навчання фізики та математики в ЗПО, для розуміння, засвоєння і поглиблення навчального матеріалу у вихованців повинні бути сформовані три складові мислення:

- високий рівень елементарних розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, виділення головного, класифікації та ін.);

- високий рівень активності, розкнутості мислення, що виявляється в продукуванні великої кількості різних ідей, виникненні декількох варіантів вирішення проблеми;

- високий рівень організованості і цілеспрямованості мислення, що виявляється в умінні виділити головне, використовувати схеми, таблиці та ін..

В епоху інформаційних технологій очевидно, що для того, щоб відповідати очікуванням вихованців, керівнику гуртка фізико-математичного напрямку замало володіти глибокими предметними знаннями, йому необхідно знати і володіти новими освітніми технологіями навчання та виховання.

Також педагогічна діяльність керівника гуртка характеризується певними освітніми ситуаціями, які повинен організувати будь-який педагог ЗПО з метою створення в колективі гуртка розвивального середовища. Основними з них є:

- мотивація вихованців на реалізацію тієї чи іншої роботи, діяльності;

- самостійна, мотивована навчальна робота вихованців, діяльність (самостійне здійснення різних видів роботи, в процесі яких відбувається формування вмінь, понять, уявлень, — пошук потрібної інформації, проектування і реалізація своєї діяльності й усвідомленість мети роботи та відповідальності за результат);

- здійснення вихованцями самостійного вибору (теми, рівня складності завдання, форм і способів роботи тощо);

- наявність групової проєктивної роботи вихованців (визначення тем і проблем, розподілення обов'язків, планування, дискусія, оцінка і рефлексивне обговорення результатів);

- оцінювання, що дозволяє і допомагає вихованців самому оцінювати рівень своїх досягнень і вдосконалювати їх.

Специфіка професійної діяльності керівника гуртка обумовлена його громадським призначенням. Щоб стати справжнім фахівцем педагогічної справи в ЗПО необхідно:

- мати глибокий інтерес до предмету та процесу його викладання у вільний від навчання час;

- набути ґрунтовної підготовки з циклу фундаментальних дисциплін, предметів психолого-педагогічного циклу, теорії та методики викладання;

- володіти мистецтвом цілеспрямованого творчого спілкування з дітьми, методами та прийомами регулювання їхньої поведінки;

- вміти аналізувати результати власної роботи та вносити відповідні корективи;

- постійно вивчати вдалий педагогічний досвід та підвищувати власну кваліфікацію.

Основними **компетенціями** сучасного керівника гуртка є:

- уміти вчитися разом зі своїми вихованцями, самостійно заповнювати свої освітні прогалини;

- уміти займати експертну позицію стосовно компетенцій, які демонструються вихованцями у різних видах діяльності, й оцінювати їх за допомогою відповідних критеріїв;

- уміти планувати й організувати самостійну діяльність вихованців (визначати цілі й освітні результати дитини мовою вмінь, оцінювати навчальний процес, включаючи вихованців до різних видів роботи і діяльності, враховуючи їх нахили, індивідуальні особливості й інтереси, мотивувати вихованців, включаючи їх до різноманітних видів діяльності, що дозволяють їм напрацювати потрібні компетенції);

- уміти помічати нахили кожного вихованця і відповідно до них визначати найбільш прийнятні для нього навчальні матеріали чи сферу діяльності;

- володіти проєктним мисленням, вміти організувати вихованців і керувати груповою проєктною діяльністю;

- володіти дослідницьким мисленням, уміючи організувати дослідницьку роботу вихованців і керувати нею;

- використовувати систему оцінювання, що дозволяє учням оцінювати свої досягнення;

- уміти здійснювати рефлексію своєї діяльності і поведінки, уміти її організувати в вихованців у процесі навчальних занять;

- уміти організувати понятійну роботу вихованців;

- уміти проводити заняття в режимі діалогу і дискусії, створювати атмосферу, в якій вихованці хотіли б висловлювати свої сумніви, думки і точки зору на предмет, що обговорюється, дискутувати не тільки між собою, але і з керівником гуртка, розуміючи, що власна точка зору може бути також піддана сумніву і критиці;

- володіти комп'ютерними технологіями і використовувати їх у процесі навчання.

Тобто, основними **критеріями оцінки** професійної майстерності педагогів-позашкільників, на наш погляд, є:

1. Збереження контингенту дітей.
2. Рівень проведення гурткових занять.
3. Рівень методичного та дидактичного забезпечення навчально-виховного процесу.
4. Рівень педагогічних досягнень (участь у педагогічних ярмарках, розробка програм, посібників, рекомендацій тощо).
5. Участь у роботі педрад, методичних рад, засіданнях методичних об'єднань.

6. Результативність участі вихованців в обласних та всеукраїнських масових заходах (олімпіадах, турнірах, конкурси-захисті робіт МАН тощо)

7. Співпраця з вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами, громадськими організаціями.

8. Співпраця з батьками.

9. Створення навчального кабінету, поповнення його експонатами за профілем діяльності гуртка, дотримання санітарно-гігієнічних умов тощо.

10. Робота педагога з питань попередження дитячого травматизму під час проведення лабораторних робіт, випробувань власних винаходів тощо.

11. Самоосвіта педагога.

2. Санітарно-гігієнічні умови та безпека праці

Професійна діяльність педагога-позашкільника належить до напруженої розумової праці. Обмежень щодо статі та віку професія не має. Обов'язки керівника гуртка з успіхом виконують як чоловіки, так і жінки, молодь і люди, збагачені життєвим досвідом.

Нормативне педагогічне навантаження керівника гуртка складає 18 учбових годин на тиждень. При цьому, навчальні заняття проходять в другій половині дня (після закінчення уроків в закладі загальної середньої освіти) та на вихідних. Поняття канікул в позашкільній освіті не існує. Заняття проводяться за розкладом, що розглянутий та затверджений на початку навчального року керівником відповідного ЗПО. Працює керівника гуртка, як і вчитель, з вересня по травень. Під час оздоровчої кампанії, керівника гуртка виконує функції вожатого, якщо не задіяний у літніх профільних школах відповідного спрямування (математичні або фізичні профільні школи). Йому надається щорічна відпустка на 42 календарні дні, найчастіше влітку.

Керівник гуртка під час проведення занять майже завжди рухається. Розумове та емоційне напруження, підвищена уважність супроводжують його працю при підготовці до занять і під час їх проведення.

Працює керівник гуртка у закритому приміщенні (лабораторії) або спеціалізованому кабінеті ЗПО, до його послуг методичний кабінет закладу.

Керівники гуртків постійно перебувають під медичним наглядом, проходять медичну комісію згідно з наказом Міністерства освіти і науки один раз на рік перед початком оздоровчої кампанії (травень) або перед початком навчального року (серпень).

Керівник гуртка має бути добре обізнаним з правилами пожежної безпеки, вміти надавати першу долікарську медичну допомогу, безпечно користуватися електрифікованою та обчислювальною технікою, проекційною аудіо та

відео апаратурою, пультами дистанційного управління.

3. Вимоги професії до особистості працівника

До особистості керівника гуртка висуваються дуже високі вимоги. Специфіка функцій професійної діяльності педагога в ЗПО вимагає органічного поєднання особистісних та професійних якостей, широкої освіченості, а тому підготовка такого фахівця ґрунтується на тлі практичного людинознавства. Професійні стандарти, вимоги до таких фахівців базуються на кодексі етики та професійних умінь.

Щоб бути висококваліфікованим фахівцем, керівник гуртка має володіти певними професійними якостями, основними серед яких є:

- доброзичливе і зацікавлене ставлення до вихованців;
- готовність сприймати конструктивну критику від колег і вихованців,
- здійснюючи корективи у своїй діяльності;
- власна думка про соціальну ситуацію й оточуючий світ, здатність поділитися нею з вихованцями;
- уміння утримуватися від ролі «криниці мудрості і знань»;
- розуміння інших людей, які мають інші цінності, інтереси і здібності;
- уміння бути відкритим для будь-яких думок вихованців з питань, що обговорюються;
- уміння спокійно реагувати на в'їдливі зауваження на свою адресу;
- уміння ділитися з вихованцями своїми думками і почуттями;
- демонстрування компетентної поведінки — власної відповідальності за результат, здатність до кооперації, діалогу тощо;
- досконале знання свого предмету і демонстрування захопленості ним;
- використання чіткої, зрозумілої, гнучкої мови з образними висловленнями.

Професія педагога в ЗПО вимагає від людини доброї підготовки з математики, фізики (навчального матеріалу), знання його наукових засад, орієнтування в історії відповідної науки та зв'язках з іншими науками. Його методична підготовка передбачає засвоєння шляхів, методів та методик викладання, в тому числі використання педагогічного досвіду, наприклад, у галузі застосування в навчанні комп'ютерної техніки.

Для виконання професійних обов'язків залежно від їх складності, місця роботи необхідним є рівень освіти — бакалавр, спеціаліст, магістр. Обираючи професію керівника гуртка слід враховувати власні сили і можливості, здібності, оскільки не кожен може за своїми індивідуально-психологічними і психофізіологічними якостями та властивостями стати успішним спеціалістом цього фаху. Так, професія педагога-позашкільника пред'являє певні вимоги до сенсорно-перцептивної сфери людини, основними з яких є: високо розвинена чутливість усіх відчуттів, розвинене

сприймання, високий рівень концентрації, переключення і розподіл уваги, координація рухів, високий рівень самоконтролю, швидкість реакцій. Що до інтелектуальної сфери, то професія керівника гуртка вимагає високого рівня розвитку оперативної, довготривалої і короткочасної пам'яті, високого рівня розвитку теоретичного, словесно-логічного мислення. Педагогу необхідне вміння грамотного мовлення, добра дикція, високий рівень загального інтелекту з перевагою вербального інтелекту. Вимогами до емоційно-вольової є: емоційна стабільність, впевненість у собі, високий самоконтроль і саморегуляція, вміння діяти швидко і рішуче.

Керівник гуртка має бути носієм високого рівня культури, адже тільки до такої людини прийдуть діти за власним бажанням і вибором у вільний від навчання час. Йому притаманні інтелігентність, володіння науково-гуманістичним світоглядом, володіння системою знань і уявлень про Людину як про істоту духовну, соціальну, вміння аналізувати сучасну політичну і соціально-економічну ситуацію, володіння знаннями про інформаційні процеси в природі і суспільстві.

Основними якостями, які забезпечують успішність професійної діяльності керівника гуртка є:

Здібності	Особистісні якості, інтереси і схильності
<ul style="list-style-type: none"> - викладацькі здібності; - ораторські здібності; - організаторські здібності; - вербальні здібності; - комунікативні здібності; - добре розвинена пам'ять; - емоційна стійкість; - високий рівень розвитку розподілу уваги; - психічна й емоційна урівноваженість; - здібності до співчуття; - сила волі; - високий рівень інтелекту; - сильна, рухлива нервова система. 	<ul style="list-style-type: none"> - схильність до роботи з дітьми; - уміння зацікавити своїм задумом, «повести» за собою - висока ступінь особистої відповідальності; - самоконтроль, терпимість, урівноваженість; - інтерес і повага до іншої людини; - прагнення до самопізнання, саморозвитку; - цілеспрямованість; - артистизм, тактовність; - вимогливість до себе і до інших; - спостережливість; - допитливість.

4. Професійне навчання

Поняття «професія керівника гуртка» не існує, але працювати керівником гуртка фізико-математичного напрямку може вчитель фізики, математики, який отримав педагогічну освіту в педагогічному училищі (коледжі) або вищу педагогічну освіту в ЗВО на відповідному факультеті. Професію ж вчителя фізики, математики ж можна отримати в педагогічному коледжі (навчання на базі повної середньої освіти — 3 роки) або в педагогічному інституті, університеті (навчання на базі освіти, отриманої у коледжі — 3 роки, на базі повної середньої освіти — 5 років).

Абітурієнти зараховуються на навчання за результатами незалежного зовнішнього оцінювання. Навчання здійснюється у денній та заочній формах. Навчання можливе за кошти державного бюджету та на контрактній основі.

Після закінчення навчання і складання державних іспитів випускник отримує диплом про присвоєння кваліфікації спеціаліста, бакалавра, магістра (після закінчення магістратури).

5. Протипоказання до навчання та професійної діяльності

Педагогічна професія керівника гуртка в ЗПО складна, тому тим, хто мріє про неї, слід обов'язково враховувати свій стан здоров'я. Якщо випускник школи, ліцею вступає до коледжу, педінституту, університету і має значні вади опорно-рухового апарату або розлад функцій нервової системи, то навіть отримавши необхідні

знання він не зможе присвятити себе роботі з дітьми.

До основних медичних протипоказань до навчання та оволодіння професією вчителя, окрім вищенаведених, належать наявність захворювання туберкульозом, інфекційних захворювань, вад мови.

Головними обмеженнями щодо оволодіння професією педагога-позашкільника (керівник гуртка ЗПО) з боку індивідуально-психологічних і психофізіологічних особливостей є: невисокий рівень розвитку розподілу, переключення та концентрації уваги, низький рівень абстрактно-логічного, наочно-образного мислення, емоційна нестабільність, відсутність такту, відповідальності, доброзичливості, принциповості, самоконтролю, наполегливості у досягненні мети.

6. Підвищення кваліфікації

На відміну від вчителів, керівникам гуртків не присвоюється відповідна кваліфікаційна категорія (друга, перша, вища). Але педагоги ЗПО також атестуються кожні 5 років «на відповідність займаній посаді» з можливістю підвищити свій тарифний розряд (з 10 до 13) в залежності від стажу роботи та досягнень вихованців гуртка. Необхідною умовою атестації є курси підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти. Останні можуть організувати курси окремо для керівників гуртків відповідного відділу (дослідницько-експериментального чи науково-технічного), якщо набралася група. В протилежному випадку,

керівники гуртків фізико-математичного напрямку можуть проходити курси підвищення кваліфікації разом з вчителями відповідних дисциплін – математики чи фізики. Керівник гуртка має право на позачергову атестацію (підвищення тарифного розряду), або отримати нарахування надбавок за свою роботу (якщо тарифний розряд вже 13) у випадку, коли його вихованці досягли високих результатів у конкурсах всеукраїнського або міжнародного рівнів. Керівникові гуртка з найвищим тарифним розрядом може бути присвоєна кваліфікаційна категорія «керівник гуртка – методист» за особливі заслуги і вклад у розвиток педагогічної науки, за наявності друкованих праць, розробок навчальних планів для організації роботи гуртка, за поданням Міністерства освіти і науки.

7. Заробіток та перспективи зайнятості

Заробітна плата керівника гуртка залежить від тарифного розряду, який, в свою чергу, від досвіду роботи і нараховується відповідно до тижневого навантаження. Розмір оплати праці (ставка) підвищується залежно від тарифного розряду, відпрацьованого стажу, причому до педагогічного стажу не зараховується час навчання в навчальному закладі. До встановлених ставок додається доплата за високі результати вихованців у конкурсах, що призначається двічі на рік (з вересня до грудня – за результатами минулого навчального року, з січня до червня – за результатами роботи в I семестрі навчального року).

Якщо керівник гуртка працює у закладі недержавної форми власності, то там діють інші умови оплати праці, що обумовлюються в контракті по найму. Заробітна плата в таких закладах висока і є комерційною таємницею.

Вірогідність працевлаштування на посаду керівника гуртка в ЗПО цілком реальна, включаючи випадки – за сумісництвом. Тобто, завдяки тому, що заняття в ЗПО проходять в другій половині дня, в першу половину дня можна буде працювати на іншій посаді в іншому закладі. Зазвичай, керівниками гуртків фізико-математичного напрямку працюють вчителі фізики, математики, або ж викладачі відповідних дисциплін вищих навчальних закладів.

З переходом країни на нові ринкові умови підвищуються вимоги до осіб, які займаються педагогічною діяльністю. Гарантію щодо зайнятості педагогам ЗПО дає їх висока кваліфікація, педагогічна майстерність, а також можливість розширення сфери компетенції. Це майже завжди забезпечує отримання робочого місця в державному навчальному закладі.

Ми вважаємо, ознайомившись з професіограмою професії «Керівник гуртка ЗПО» чи то студент, чи то людина з певним досвідом роботи, зможе отримати певне уявлення про можливості та перспективи роботи в ЗПО.

Тобто, професіограма моделює передбачуваний результат, який існує в ідеалі та

визначає систему вимог до фахівця, що дає можливість передбачити конкретні шляхи, засоби, операції, критерії професійної підготовки студентів і також удосконалювати програму формування особистості майбутнього фахівця.

Висновок Отже, професіограма керівника гуртка фізико-математичного напрямку ЗПО – це складна система специфічних особистих якостей (морально-психологічні риси), професійних характеристик (або компетенцій), психолого-педагогічних знань, навичок і вмінь, яка постійно збагачується новими рисами педагога-позашкільника залежно від вимог держави та суспільства.

Однак, які б реформи й модернізації в галузі освіти не відбувалися, всі вони зрештою фокусуються на педагогові як творчій, соціально активній, професійно компетентній особистості, котра адаптована до неоднозначних суспільних реалій і спроможна передавати свій досвід молодому поколінню у освітньому процесі як ЗЗС, так і ЗПО.

Виходячи з реалій сьогодення, професіограма педагога ЗПО не є усталеним поняттям, бо суспільний розвиток висуває до складових професіограми нові вимоги, що знаходить відображення в нових вимогах до особистості та професійної діяльності педагога, рівня його знань, вмінь і навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бушок Г.Ф., Венгер Е.Ф. Методика преподавания общей физики в высшей школе. Киев, 2000. 415 с
2. Зимня І.А. Ключові компетенції – нова парадигма результату освіти. URL: <http://www.rsuh.ru/article.html?id=50758>
3. Крутецкий В. А. Психология математических способностей школьников. Москва: Просвещение, 1968. 432 с.
4. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов Минск: Изд. В.М.Скакун, 1998. 1296 с.
5. Практикум з педагогіки: Навч. посібник / За заг. ред. О.А. Дубасенюк та А.В. Іванченка. Київ: ІСДО, 1996. 432с.
6. Спирин Л.Ф. Профессиограмма общепедагогическая. Москва: Рос. пед. агентство, 1997. 33 с.
7. Сухомлинский В.А. Сто советов. Киев: Радянська школа, 1984. 254 с.
8. Шарко В.Д. Технології компетентісно-орієнтованого навчання природничих дисциплін. Теоретико-методичні основи вдосконалення системи освіти: дидактичний аспект : колективна монографія / за ред.Г.С.Юзбашевої. Херсон: КВНТЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С.13-78
9. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект. Посібник для вчителів і студентів. Київ: СПД Богданова А.М., 2007.220 с.